Урок №30

Тема:

Початок Руїни. Андрусівське перемир’я

Підготувала вчитель історії СЗШ №30: Волошиненко Л.В

Урок №30

Тема: Початок Руїни. Андрусівське перемир’я

Мета:

- дати оцінку правління гетьмана І. Виговського; пояснити причини і наслідки україно - московської війни 1658— 1659 рр.; з'ясувати причини громадянської війни, що спалахнула в Україні й призвела до її розколу на Правобережну і Лівобережну Гетьманщину; розкрити зміст Андрусівського договору;
- розвивати уміння аналізувати, узагальнювати та критично оцінювати історичні процеси, виступати перед аудиторією;
- виховувати почуття патріотизму, інтересу і поваги до історичного минулого України.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник О.В. Гісем, О.О.Мартинюк, видавництво «Ранок» 2016р., стінна карта, атлас, ілюстративний матеріал, випереджальні завдання для учнів.

Основні поняття і терміни: «Гадяцька угода», «україно-московська війна», «громадянська війна», «Руїна», «Правобережна Гетьманщина», «Лівобережна Гетьманщина», «Андрусівське перемир’я».

Основні дати і події:

1658 р. — Гадяцька угода;

1658—1659 рр. — україно-московська війна;

8—9 липня 1659 р. — Конотопська битва;

1659р. – укладення україно-московських Переяславських статей;

1660р. - укладення україно-польського Слободищенського трактату;

1663р.- поділ української держави на Правобережну та Лівобережну;

Жовтень 1663р. - березень 1664р. – похід польско- татарського – українського війська на чолі Яна Казимира;

1664-1665рр. – антипольське й антигетьманське повстання на Правобережжі;

1665 р. – укладення Московських статей;

30 січня 1667 р. - Андрусівське перемир'я між Московською державою і Річчю Посполитою.

Особа в історії: І. Виговський, Я. Барабаш, М.Пушкар, Ю.Хмельницький, Я. Сомко, І.Брюховецький, П.Тетеря, Г. Ромодановський, Ян Казимир.

Хід уроку

І Організаційний момент

ІІ Вивчення нового матеріалу

План

1. Внутрішня і зовнішня політика І.Виговського. Гадяцька угода.
   Випереджальне завдання: *(повідомлення учнів)*
   Учень №1 «Обрання Івана Виговського гетьманом»;

Після смерті Б. Хмельницького в Україні створилася досить складна політична й соціально-економічна ситуація. Московсько-українські відносини загострилися внаслідок ігнорування царським урядом інтересів України. Внаслідок невдалої україно-трансільванської воєнної кампанії 1657 р. проти Речі Посполитої не вдалося об'єднати всі українські землі в межах козацької України;

Тривала війна викликала різке погіршення матеріального становища селянства і козацтва. Чимало козаків, що не отримували платні за службу, зосереджувалися на Запорозькій Січі, яка перетворилася на осередок можливого соціального вибуху. У середовищі козацької старшини сформувалися угруповання, що не поділяли принципу спадковості гетьманату й розгорнули боротьбу за владу.

У боротьбі за гетьманську булаву найуспішніше діяв Іван Виговський (1657—1659 рр.). 15 вересня 1657 р. Старшинська рада в Чигирині обрала до повноліття Юрія Хмельницького гетьманом Виговського. Проте вже в жовтні козацька рада в Корсуні обрала його ж повноправним гетьманом без будь-яких обмежень. Він фактично перейняв гетьманську булаву з рук Б.

Хмельницького. Очолюючи Генеральну військову канцелярію, Виговський мав не одну нагоду довести свою вірність розпочатій справі — визволенню України. Він знав багато державних таємниць, був знайомий із багатьма іноземними політичними діячами, брав участь у всіх походах гетьмана. Походженням та освітою він теж відповідав вимогам державця високого рангу: походив із православного шляхетного роду на Волині, освіту здобував, очевидно, у Києво-Могилянському колегіумі, мав військовий і політичний досвід. Проте чимало козаків не любили Виговського, називали «ляхом», дорікаючи йому за шляхетське походження.

Робота з термінами і поняттями

«Громадянська війна» – форма політичної боротьби, що являє собою збройну сутичку між класами, соціальними групами, націями задля досягнення повноти державної влади;
«Руїна»- термін, яким позначають процес занепаду й спустошення України під час громадянської війни, гострої боротьби старшини за владу й постійної агресії сусідніх держав.

Учень №2 «Внутрішня і зовнішня політика І.Виговського. Гадяцька угода».

Завдання: Зі слів учнів виписати основні тези в таблицю

«Внутрішня і зовнішня політика І.Виговського. »

Внутрішня політика	Зовнішня політика

Вибіркова перевірка записів.

2. Українсько-московська війна 1658-1659рр. Конотопська битва.

Робота з картою підручника

Завдання: Вивчити легенду карти на ст.155

Розповідь учителя з використанням карти та схеми битви

Московський уряд підтримав тих, хто протистояв гетьману, і восени 1658 р., оголосивши Виговського зрадником, розгорнув наступ на Україну великої армії. Розпочалася україно-московська війна 1658—1659 рр. Скориставшись існуючими в Україні протиріччями, Москва закликала український народ не

підкорятися гетьману. Московська армія на чолі з воєводою Г. Ромодановським «вогнем і мечем» схиляла населення до підданства московському цареві. Частина лівобережних козацьких полків перейшла на бік московського царя. Виговський, у свою чергу, розіслав до європейських дворів звернення, у якому сповіщав про розрив із Москвою та про причини цього розриву.

На початку квітня 1659 р. московське військо на чолі з князем О. Трубецьким підійшло до Конотопа і взяло його в облогу. Місто захищали 4 тис. козаків на чолі з наказним гетьманом Г. Гуляницьким. Героїчна оборона дала змогу І. Виговському разом із поляками і татарами рушити на допомогу обложеним.

8—9липня 1659 р. під Конотопом відбулась вирішальна битва, у якій Виговський разом із татарами і поляками завдав нищівної поразки 100-тисячній московській армії на чолі з князем О. Трубецьким. У битви поліг цвіт московської кінноти, а переляканий цар навіть залишив Москву, боячись походу козаків на Москву. Унаслідок гострої внутрішньополітичної ситуації скористатися результатами перемоги гетьман не зміг. Рух проти влади Виговського очолили: Яким Сомко, Василь Золотаренко, Іван Богун, Іван Сірко, Іван Брюховецький, Тихіш Цицюра. До того ж в Україну знову посунули московські війська. У цей час кримський хан зі своїм військом залишив гетьмана, бо вінницький полковник Іван Сірко разом із запорожцями здійснив військовий похід на Акерман. Незадоволена політикою Виговського козацька старшина на чолі з І. Богуном об'єдналася навколо Ю. Хмельницького й висувала його на гетьманство. 21 вересня 1659 р. на Київщині відбулася козацька рада, яка обрала новим гетьманом Ю. Хмельницького. Виговський урятувався втечею до поляків, але в 1664 р. його звинуватили в змові проти Польщі й розстріляли.

Робота в парі

Опрацювати документ ст. 157 «Із таємного донесення в Розрядний приказ Московської держави (літо 1659)»

Запитання:

1. Яку інформацію про змову проти Виговського передає документ?
2. Що на основі документа можна сказати про Виговського та його оточення в той час?
3. Які свідчення слабкості позицій гетьмана містяться в документі?

3.Гетьманство Ю.Хмельницького. Поділ українських земель на Лівобережну і Правобережну Гетьманщину.

Самостійна робота

Виписати умови Переяславських статей 17 жовтня 1659 року

Вибіркова перевірка записів
— Позбавлення права старшини без дозволу царя переобирати гетьмана.
— Утрата гетьманом права самостійно призначати, звільняти чи засуджувати до страти старшину й полковників.
— Розміщення московського війська, окрім Києва, у Переяславі, Ніжині, Чернігові, Брацлаві та Умані.
— Підпорядкування Київської митрополії Московському патріарху (цю статтю пізніше було скасовано).
— Заборона українському уряду підтримувати дипломатичні відносини з іншими державами й організовувати військові походи без дозволу Москви.
Висновок: Переяславські статті викликали глибоке обурення в більшості козаків

Запитання:

1. Які обмеження повноважень гетьмана вводилися за договором?
2. За чий рахунок мають забезпечуватися російські війська та урядовці?
3.У яких містах вони розміщуються?

Робота з картою підручника ст..159

Розповідь учителя

Річ Посполита і Московська держава готувалися донової війни, щоб остаточно завершити боротьбу за українські землі.Воєнна кампанії 1660 р. отримала назву Чуднівська . На Правобережній Україні польсько-татарська армія завдала поразки московсько-українській.

Ю. Хмельницький перейшов на бік поляків і підписав Слободищенський трактат 1660 р.- укладений на основі Гадяцької угоди, але з деякими змінами. Укладення трактату призвело до розколу українського суспільства. На Правобережжі козацька рада, що відбулась восени 1660 р. в Корсуні, схвалила його умови й обрали наказним гетьманом переяславського

полковника Я.Сомка. У травні 1661 р. майже все Лівобережжя визнало владу Москви. Ю. Хмельницький зрікся гетьманства й постригся в ченці під ім'ям Гедеон.

2.Спроби об'єднати Правобережну і Лівобережну Гетьманщину. Андрусівське перемир'я 1667р.

Коментоване читання пункту 4. Підручника ст..159 або заслуховуються повідомлення учнів

Учень №3 Повідомлення «Гетьман П.Тетеря та І.Брюховецький»

На Правобережжі в січні 1663 р. козацька рада в Чигирині обрала гетьманом Павла Тетерю (1663—1665 рр.). На Лівобережжі після нетривалого гетьманування Я. Сомка(1662 р.), якого не визнала Москва, 27 червня 1663 р. на Чорній раді в околицях Ніжина обрали гетьманом Івана Брюховецького (1663—1668 рр.).

Українська держава розпалася на дві частини з протилежною політичною орієнтацією, що боролися між собою: одна — на боці Польщі, друга — на боці Москви. Українська державність опинилася у стані глибокої кризи. Незабаром цей розподіл був закріплений. Після обрання гетьманом Тетеря спробував об'єднати Правобережну і Лівобережну Гетьманщину. Він намагався схилити на свій бік Я. Сомка та інших лівобережних старшин. Але останні не бажали ділитися владою. Тоді П. Тетеря разом із татарами та поляками спробував силою підкорити Лівобережжя.

У вересні 1665 р. Брюховецький першим з українських гетьманів здійснив візит до Москви, де підписав нові статті, що значно посилювали залежність козацької України від царського уряду.

Згідно з Московськими статтями:

— українські землі й міста проголошувалися володіннями московського царя, а з їх населення (крім козаків) стягувалися до царської скарбниці податки;

— вибори гетьмана відбувалися у присутності московських представників, а гетьманські клейноди новообраний гетьман отримував від царя;

— дипломатичні відносини гетьмана з іншими державами заборонялися;

— київську митрополію мав очолити московський ставленик;

— гетьман позбавлявся права надавати українським містам самоврядування, відтепер це здійснювалося виключно царем;

— збільшувалася кількість московських гарнізонів, вони розміщувалися в усіх основних містах, а повноваження російських воєвод суттєво збільшувалися (збирання податей з некозацького населення хліба на утримання гарнізонів, податків із купців, грошових зборів із винних оренд тощо).

Сам Брюховецький за виявлену поступливість отримав від московського царя титул боярина і великі маєтки. Московські статті

стали новим важким ударом для української державності.Московські воєводи, відповідно до нових статей, стали переписувати українське населення і стягувати з нього податки, чинячи при цьому беззаконня і зловживання. Такі дії воєвод спричинили народні заворушення й повстання Переяславського полку (1666 р.). За допомогою московських військ воно було жорстоко придушене.

Учень №4

30 січня 1667 р. в селі Андрусово під Смоленськом було досягнуто угоди про перемир'я на 13,5 років між Росією та Польщею (Андрусівське перемир'я). На підписання до Андрусова не запросили ні лівобережного гетьмана І.Брюховецького, ні новообраного правобережного гетьмана П. Дорошенка, що вкотре засвідчувало ставлення Москви і Варшави до України. Згідно з умовами перемир'я, закріплювався поділ України: Правобережна Україна (без Києва) відійшла до Польщі, а Лівобережжя та тимчасово Київ (на 2 роки) залишилися за Росією. Запорожжя мало визнавати владу обох держав.

III Закріплення нових знань учнів

«Історичне фехтування»

Прогнозовані запитання

1. У результаті яких подій І.Виговський став гетьманом?
2. З якою державою І.Виговський підписав Гадяцьку угоду?
3. Де відбулася вирішальна битва українсько-московської війни?
4. За якого гетьмана стався поділ держави на Лівобережну та Правобережну Гетьманщину? В якому році?
5. Охарактеризуйте зміст Переяславської угоди 1659 р.

6. Чому Якима Сомка усунуто від гетьманства?
7. Під яким ім’ям Ю. Хмельницький постригся в ченці?
8. Кого було обрано гетьманом на Чорній раді?
9. З якою державою було підписано Московські статті?
10. Назвіть дату підписання Андрусівського перемир’я?

IV Підсумки уроку

V Повідомлення домашнього завдання

Опрацювати §22

Письмово ст..163 завдання №14

Творчі завдання :

1. Уявіть, що ви потрапили на Чорну раду, опишіть основні вимоги та настрої присутніх
2. Створити міні-проект «Договори, укладені Україною із сусідніми державами»

Додатки

Карта «Україна в 1659-1667рр.»

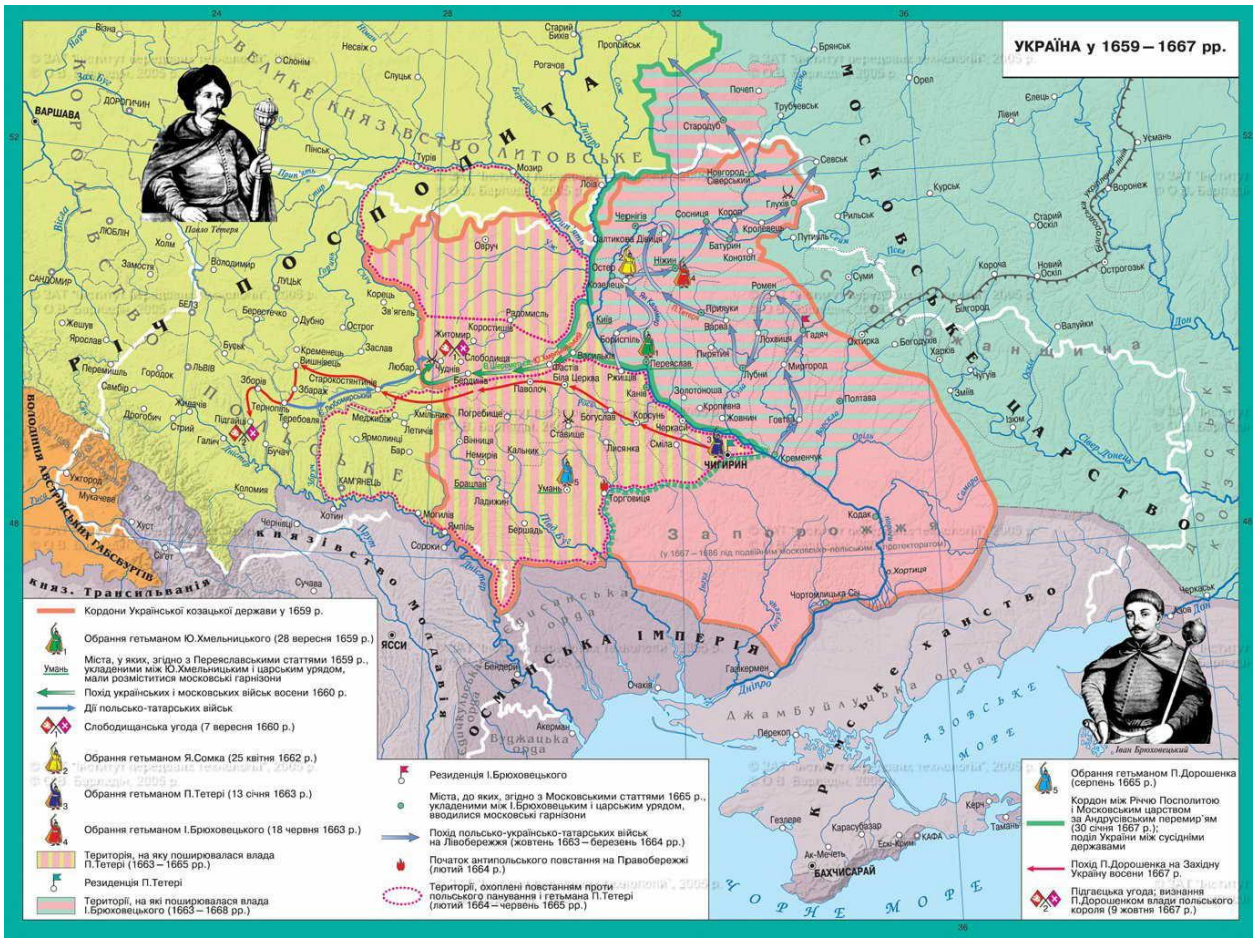
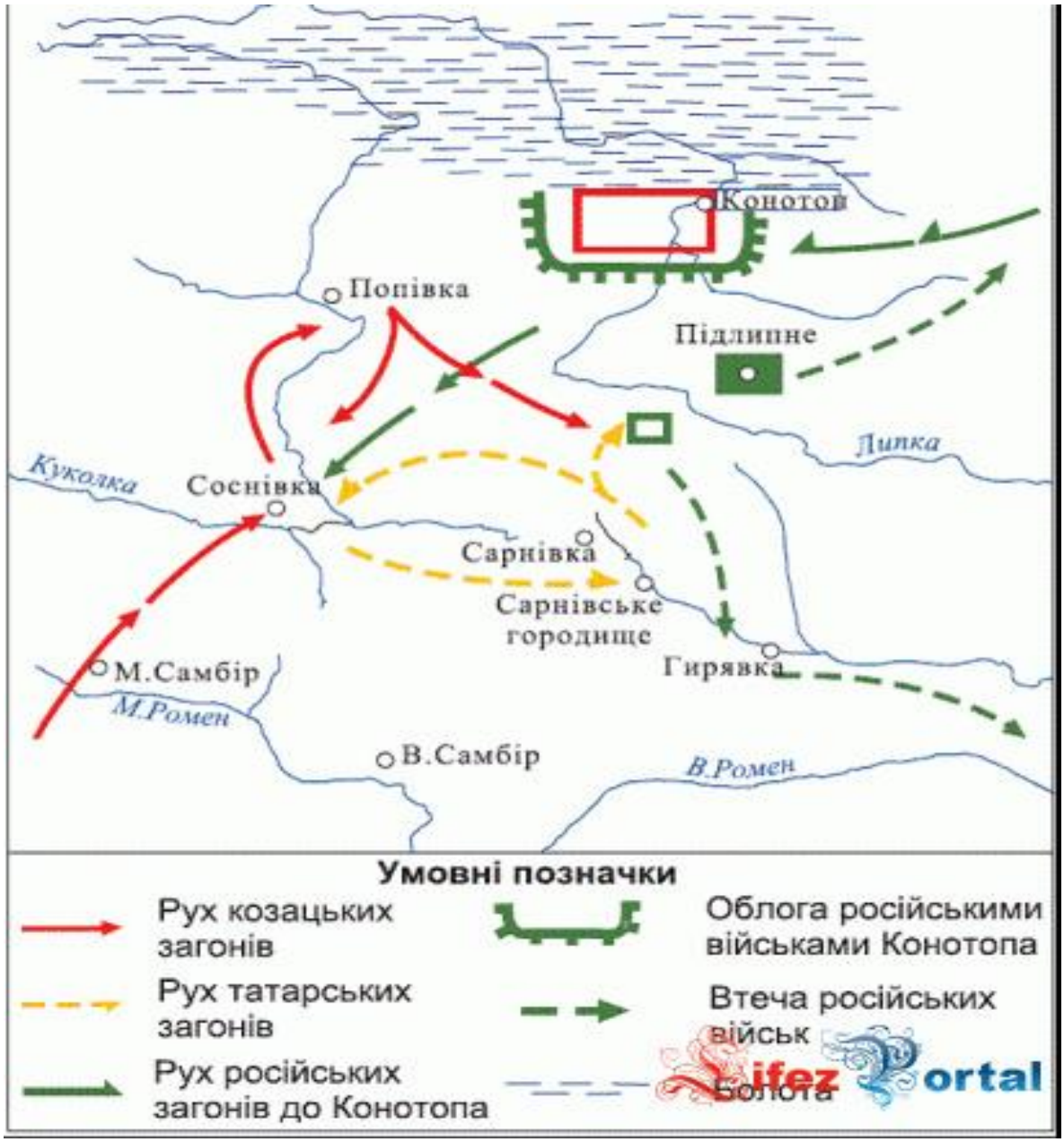
Схема битви під Конотопом